

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

2015

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 11.

DITAELO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B:	Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C:	Tshebediso ya puo	(40)

2. Araba dipotso TSOHLE.
3. Qala karolo E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
4. Seha mola qetellong ya karolo E NNGWE le E NNGWE.
5. Nomora dikarabo tsa hao feela jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao tjena:
KAROLO YA A:	Metsotso e 50
KAROLO YA B:	Metsotso e 30
KAROLO YA C:	Metsotso e 40
9. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISO

Karolong ena o fuwe mefuta E MMEDI ya ditema. Bala le ho boha tema E NNGWE le E NNGWE ebe o araba dipotso tse hlahang tla yona. Araba ka lenseswe LE LE LENG feela moo ho hlokehang, ntle le ha eba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

POTSO YA 1

Bala tema ena e latelang ka hloko, ebe o araba dipotso tse hlahang tla yona. Araba ka lenseswe LE LE LENG feela moo ho hlokehang, ntle le ha eba potso e hloka tlhaloso kapa karabo e teletsana.

TEMA YA A**MONA KE HABO RONA**

(Ke setsing sa mabenkele ka toropong e kgolo ya Gauteng. Ke sebakeng sa mmaraka moo barekisi ba merabe e fapafapaneng ba rekisetsang teng.)

Ntahli: (O atamela a hwentse.) Jwale ho etsahalang moo, keng Mmadisebo? Ke tlohile ka nqane ho mmila ke re ke qoba ho tena batho empa ke mona re a qwaketsana. Ke nna ya iqalletseng sebaka sena, jwale baa ba tswa kae?

Mmadisebo: (O mo tonela mahlo.) Ntahli! Bohle re ipehile feela mona, hobane re a 5 iphatela. Ha re na ditokelo tsa ho rekisa mona bohle. O sebete hakaakang ho tsotella basadi bao ba Modimo?

Ntahli: E re ke o sirohe, ke a bona hore o atetse hloohong sa lesetlaoka jwaloka bona basadi bao.

Lesole: O opile kgomo lenaka moo, Ntahli motswalle. Re tlohile le wena 10 khoneng eo ya seterata ka lebaka la bona basadinyana bao re sa tsebeng le moo ba tswang, ba bile ba bolaya kgwebo ya rona. Re itletse mona ho tla iqalla sebaka sa rona sa ho rekisetsa, ba boetse ba re setsesetse morao sa dintjanyana tsa marakana. Hei melata ting, le re batlang? 15

Mmadisebo: (O fehile matshwafo.) Hei boLesole! Ha eka le marematlou a ntswe leng le Ntahli tje? Hona ke fofotho ya eng eo o ntseng o e bua, ya hore basadi baa ba le bolaetse kgwebo? Wena o fetotse sebaka sa ho rekisetsa hakae esale o le moo?

Ntahli: (O tiisitse.) Hela lesa eo Mmediatheng, Mmadisebo. Ke diyathoteng di 20 bapile. (O retelehela ka ho Sofia le Tina.) Hei lona, tlohang mona le fele mahlong a rona. Le ke ke la tla re phedisa habohloko mona. Mona ke ...!

Sofia: A ko ntese hle monna tote. Hara barekisi ba le bangata hakaale wa re tsotella hakaana, rona re ba entseng jwang? 25

Tina:	Hona ho lla bona feela, ba bang ba ikgutseditse, ke ba entseng jwang bona?	
Lesole:	Oo! Le na le melomo e meholo athe? Etsang seo le se etsang. Ke a di nka diphahlo tsena tsa lona. Tlisang!	
Sofia:	Ha ke tsebe ntho ena eo o e etsang ke eng? A ke o re lese hle monna 30 tote! Lesa diphahlo tsa rona!	
Ntahli:	Mona ke habo rona. Kgutlelang morao habo lona! Ehlile o opile kgomo lenaka moo Lesole, thaka ka. Ntshwarise ka moo re behe phahlo tseo tsa bona thoko kwana.	
Mmadisebo:	Lona Ntahli le Lesole, ka nnete hona hoo le ho etsang ke tlhekefetso.	35
Tina:	Tlisa! Tlisa diphahlo tsa rona monna tote, o seledu ekang sa phookwana ya mariha! (O a jabelwa.) Itjhuu!	
Lesole:	Mokgwa wa lona ke a bona le ne le sa nyalwa kwana moo le tswang. Mona Afrikaborwa basadi ba nyetsweng ba hlompha banna. Butle re le kenyen lenakeng la malapa a Afrikaborwa.	40
	(Kamora moo ha lla ditlelapa tse mmalwa. Hoba e lale Mmadisebo a felehetsa basadi bao Tina le Sofia ho ya seteisheneng sa mapolesa se haufi. Ka mora hoba lekonstabile le nke setatemente sa bona, sajene a atamela ho hlahloba tlaleho eno.)	
Sajene:	Le re le tshwarisa banna baa, Lesole le Ntahli ka qoso ya hore ba le otlide le ho le nkela diphahlo tsa lona? Taba ena ya lona e tla ba thata. Sofia le wena Tina, ha le na ditokelo tsa ho ba ka mona ka naheng. Le rata hore taba ena e ye lekgotleng la dinyewe? Bonang taba ena e jwang: Basadi ba tswang naheng ya boahisane, ba se nang dipampiri tsa bodulo mona, ba tshetseng le moeding ka tsela e seng molaong, ba tshwarisa banna ba baahi ba Afrikaborwa, ba nang le ditokelo tsa bodulo. Le a bona hore hantlentle ke lokela ho tshwara lona, ke le kwalle?	45
Mmadisebo:	Oho hle sajene! Mpe o be le mohau hle! Na hobane feela basadi baa ba Modimo ba kene moo naheng ntle le molao, ba qhalwa ke tlala, ba tlile kwano ka tshepo ya hore ba tla fatefatela bana ba bona, ba lokela ho rohakwa feela ke banna ba nang le ditokelo tsa bodulo? Athe ditokelo tsa botho ha di okamele ditokelo tsohle na?	50
[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya Sediba, Dladla MA le ba bang]		

- 1.1 Ho ya ka ditaba tsa tema ee, ke ntho efe e tsekwang? (1)
- 1.2 Ke lentswe lefe meleng ya 1–4, le nang le moevelo o tshwanang le wa le latelang?
- Qabana. (1)

- 1.3 Polelo e latelang, 'Hei melata ting, le re batlang?', e totobatsa leeme la mofuta ofe? (Meleng ya 14–15) (1)
- 1.4 Meleng ya 10–12 ke lenseswe lefe le nang le moevelo o sa tshwaneng le wa lenseswe le latelang?
- Hodisa (1)
- 1.5 Ho ya ka Lesole phapano ke efe pakeng tsa basadi ba Maafrikaborwa le bao e seng Maafrikaborwa? (2)
- 1.6 Ke sefe se neng se etsa hore boLesole ba rekisetse moo ba sa fuwang tumello? (2)
- 1.7 Nehelana ka dintho TSE PEDl tseo boLesole le boTina ba tshwanang ka tsona. (2)
- 1.8 Mantswe a Mmadisebo meleng ya 50–54 a totobatsa sehalo sa mofuta ofe? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.9 Hlalosa se bolelwang ke mantswe a latelang a Lesole (sheba mela ya 39–40).
- Butle re le kenyenakeng la Maafrikaborwa. (2)
- 1.10 Ke lenseswe lefe le bontshang nyediso mantsweng a Lesole? (Sheba mela ya 10–15) Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.11 Polelwana ena, 'Ke diyathoteng di bapile', e bolelang? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang. (Sheba mela 20–21)
- A Ke metswalle.
 B Ke dira.
 C Ke baahisane.
 D Ke basebetsimmoho. (1)
- 1.12 Dikgutlo tse tharo tse qetellong ya puo ya Ntahli moleng wa 23 di bolelang? (1)
- 1.13 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi, o be o nehelana ka lebaka la karabo ya hao.
- BoSofia ba ile ba bolaya kgwebo ya boNtahli. (2)
- 1.14 Na ketso ya boNtahli le Lesole ya ho tlotsa diphahlo tsa boSofia moo di neng di le teng, e ne e nepahetse? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 1.15 Nehelana ka lebaka le dumellanang le polelo e latelang.
- Ketso ya sajene ya ho hana ho amohela setatemente e fedisa pelo. (2)

TEMA YA B

[Se qotsitswe ho tswa <http://www.google/images/bloomberg/news.co.za>]

- 1.16 Bolela ntho TSE PEDI tse bontshang hore ho na le moferefere/morusu setshwantshong se ka hodimo. (2)
- 1.17 Ditlamorao tsa se etsahalang setshwantshong see e ka ba dife? (2)
- 1.18 Nehelana ka lebaka le dumellanang le polelo e latelang:
Tshebediso ya kgase e llisang, e ka ba mokgwa o sa nepahalang wa ho tlisa taolo maemong a tshwanang le a setshwantshong. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: **30**

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola dintlha TSE SUPILENG, tse bontshang **kamoo Nthabiseng a ileng a hlaselwa kateng.**

DITAELO

1. Ngola dipolelo TSE SUPILENG, tse phethahetseng. Mantswe e be A SA FETENG a 70.
2. Nomora dipolelo tsa hao ho tloha ho 1 ho ya ho 7.
3. Ngola ntlha E LE NNGWE feela polelong ka nngwe.
4. Ngola ka mantswe A HAO.
5. Qetellong ya kgutsufatso ya hao, bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng ka masakaneng.

TEMA YA C**PHUTUHELO YA NTHABISENG**

Yare ha bosiu bo wela fatshe Tlebere a hwesheletsa tlase a bua le banna ba habo a re, 'He banna tsohang ke nako'. E re ka ha ba ne ba robaditse mmutla, ba hla ba kgwaphoha hang. Ba tloha e mong a tshwere koto, e mong selepe sa ntwa, e mong a nkile pitlahadi ya lejwe. Kaofela ba leba ntlong ya Nthabiseng.

Dintja tsa Nthabiseng tsa hana ho utlwa mokgwathatsa, mme tsa bohola tsa hla tsa kgobola hampempe. Monga tsona, Nthabiseng, a tseba hore di bona ho hong. A betseha a se a le molamu, a bile a le koto. Pelo e nngwe ya re a di kgaleme, e nngwe ya hana. Ka ha o ne a tsielehile a sa tsebe se etsahalang, a kgaruma, 'Ke mang?' A anela ho botsa a mpa a hloka karabo. A boela a kgaruma ka ntswe le phahameng, 'Tshaa, ha di ba je!' Tsa hana ho utlwa ntja tse jwalo. Tsa itahlela ka hara bona, mme ba phasaphasa.

Tlebere a hana ho bona, a thuha ntja lehata ka koto. Ya re feela hang au! Yaba ke phetho, e shwele. A kgoroha, a ya a tobole ntlong ya Nthabiseng, mme a fihla a e hotetsa. Ha re feela ruuu! Ntlo ya jwang ya hotela ya etsa kgabo e kgubedu. Mosi o motala wa nyoloha o ipopile. Dinku tsa hana ho bona tsa tlalatlala, tsa hlwana hodimo.

Banna ba bang ba akgang Ramakgibitla ka hare, ba beha Nthabiseng direthe ho ya tlase. Nthabiseng a tswedipana, a ba nyamella yaba o ile.

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya *Lerole le Lefubedu*, VS Manaka, 1982]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B:

10

KAROLO YA C: TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

Bala papatso o be o araba dipotso tsa manollo ya setshwantsho le tshebediso ya puo.

TEMA YA D

Sehlahiswa se tjhaellwang monwana ke dingaka

Mohlokomedi ya ikgethang wa letlalo bakeng sa:

- Mengwapo
- Menyama
- Letlalo le seng boreledi
- Letlalo le sosobaneng
- Letlalo le omelletseng

60 ml

'Ke ikutlwla ke le motlotlo ho sebedisa sehlahiswa sena.' Zandi Mpofu
 [E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa makasineng wa *True Love*, Phupu 2014]

3.1 Sehlahiswa see se fumaneha ka boholo bo bokae? (1)

3.2 Bolela ntho E LE NNGWE (ntle le mesebetsi ya sehlahiswa e totobaditsweng) e ka susumetsang bareki ho reka sehlahiswa sena. (1)

3.3 Bolela mesebetsi E MMEDI ya sehlahiswa sena. (2)

- 3.4 Sehlahiswa see se reretswe bomang? (1)
- 3.5 Ke mawa afe A MABEDI a ho bapatsa a sebedisitsweng papatsong ee? (2)
- 3.6 Mantswe a ntshofaditsweng polelong ena, 'Sehlahiswa se **tjhaellwang monwana** ke dingaka' a bolelang? Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang.
- A Sehlahiswa se setjha se entsweng ke dingaka.
 B Sehlahiswa se sebetsang ho feta tse ding.
 C Sehlahiswa se kgothalletswang ke dingaka.
 D Sehlahiswa se theko e boima ho feta tse ding. (1)
- 3.7 Na mantswe a latelang a ka susumetsa bareki ho reka sehlahiswa see? Nehelana ka lebaka la karabo ya hao.
 'Ke ikutlwa ke le motlotlo ho sebedisa sehlahiswa sena.' (2)
[10]

POTSO YA 4

Bala ditaba tsa khathunu ena, o ntano araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA E

[Se qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya Abucus, Photo 2007]

- 4.1 Bothata ba mme ya nkileng lesea ke bofe? (1)
- 4.2 Bolela dintho TSE PEDI tse ka phekolang mala ho ya ka ditaba tsa khathunu. (2)
- 4.3 Letshwao la sefapano le khathunung le bolelang? (1)

- 4.4 O nahana ke lebaka lefe le etsang hore bathusi ba mme wa lesea e be ke batho ba bomme e seng ba bontate? (2)
- 4.5 Hlalosa se bolelwang ke polelo e latelang.
Ho se tsebe ke lebote. (2)
- 4.6 Na o dumellana le mantswe a pudulwaneng ya D a reng, 'dibuka tsa bophelo bo botle di teng malapeng ohle'? Nehalana ka lebaka la karabo ya hao. (2)
[10]

POTSO 5

- 5.1 Bala ditaba tsa temana ena, o ntano araba dipotso tse tla e latela.

TEMA YA F

Tlatsa dikgeo ka mantswe a nepahetseng, a fang seratswana sena moelego o phethahetseng. Ithuse ka mantswe a ka masakaneng. Ngola nomoro (5.1.1–5.1.7) le karabo e nepahetseng feela.

BOFUMA LE BOTLOKOTSEBE

1. Batho ba bangata ha ba elellwe ho re bofuma bo ka baka mefuta e fapaneng ya botlokotsebe metseng ya rona. (5.1.1) ... (ngata) ditlokotsebe di (5.1.2) ... (ifa) nako ya ho sheba moo di ka senyang teng. Nako e (5.1.3) ... (holo) le e nyane menahano ya ditlokotsebe ha e phomole haholo nakong ya mariha. (5.1.4) ... (senya) e 5 bakwang ke ditlokotsebe nakong ena ho thwe ke e ka ballwang diperenteng tse (5.1.5) ... (tshoha). Mesebetsi ena ya ditlokotsebe e beha maphelo a mapolesa ka mosing hoba ho bonwa eka a hloka boiphihlelo le boikarabelo mosebetsing wa ona.
2. **Ho thibela sekgatlha sa bonokwane metseng ya rona**, ho se ho e 10 na le (5.1.6) ... (leano) a kentsweng tshebetsong metseng le metsaneng e amehang. Le leng la maano ana ke la ho tshwara dikopano tseo ho tsona setjhaba se tleng ho tsebiswa ka dikotlo tse tla fuwa (5.1.7) ... (hle) ba tla fumanwa ba na le seabo botlokotsebeng. Tshebedisanommoho ya setjhaba ke yona e tla 15 fetola boemo bona ba ditaba bo hlubaetsang baahi.

[Tema ya boiqapelou] (7)

- 5.1.8 Lokisa phoso ya mopeleto e fumanwang polelong e ngotsweng ka botenya moleng wa 10. (1)
- 5.1.9 Ngola polelo e latelang hape empa o qale ka mantswe a ntshofaditsweng.

Bofuma bo ka baka **mefuta e fapaneng ya botlokotsebe**. (2)

5.1.10 Mantswe a ntshofaditsweng polelong ena, 'E beha maphelo a mapolesa **ka mosing'** a bolela ho ...

Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang.

- A Beha maphelo a mapolesa tsietsing.
- B Beha maphelo a mapolesa sephiring.
- C Beha maphelo a mapolesa monateng.
- D Beha maphelo a mapolesa pontsheng.

(2)

5.1.11 Sebedisa lenseswe le latelang polelong ya hao e nang le moelego o fapaneng le oo le sebedisitsweng ka ona temeng:

Senya

(2)

5.2 Boha setshwantsho se latelang, o nto araba dipotso tse thehilweng hodima sona.

TEMA YA G

[Se qotsitswe le ho lokiswa ho tswa bukeng ya Abucus, Photo 2007]

5.2.1 Ngola polelo e latelang hape, o se o kentse matshwao a ho bala moo a loketseng teng:

Hela weso esale wena le kolofo hape

(2)

5.2.2 O utlwisia eng ka lenseswe 'hape' le sebedisitsweng setshwantshong?

(2)

5.2.3 Ipopele polelo e nang le moelego o fapaneng le oo lenseswe le latelang le sebedisitsweng ka wona setshwantshong:

Hlooho

(2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C:
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA:

20

80